

7

Pomnik Kazimierza Wielkiego

Pomnik króla Kazimierza III Wielkiego, fundatora miasta, został odsłonięty w 2006 r. Wybitny i zarazem ostatni władca Polski z dynastii Piastów został przedstawiony na koniu z berłem w prawej ręce oraz aktem lokacyjnym Bydgoszczy w lewej ręce. Król z dumą zdaje się spoglądać na największe ze wszystkich lokowanych przez siebie miast.

9

„Kościół garnizonowy”

Druga-najstarsza z bydgoskich świątyń została wzniesiona w stylu gotyckim w latach 1552-1557. Kościół wraz z fragmentem zachowanych zabudowań klasztornych pozostaje niezwykle ważnym świadkiem obecności Bernardynów w Bydgoszczy. Zakonnicy, którzy przybyli do miasta w 1480 r., zostali sprowadzeni nad Brdę z polecenia króla Kazimierza Jagiellończyka. Bernardyni założyli w Bydgoszczy bibliotekę oraz studium filozofii (jednym z wykładowców był Bartłomiej z Bydgoszczy, jeden z najwybitniejszych uczonych bydgoskich okresu staropolskiego). Odegrali oni wyjątkową rolę w dziejach miasta, przyczyniając się do jego rozwoju na wielu płaszczyznach. Warto dodać, że w bezpośrednim sąsiedztwie zabudowań klasztornych aż do XIX w. znajdowała się najstarsza bydgoska świątynia, kościół św. Idziego.

Teren nad Brdą – okolice ul. Grodzkiej nr 36

W miejscu dzisiejszego Mostu Bernardyńskiego w okresie wczesnego średniowiecza istniała ważna i jedna z niewielu w okolicy przepraw przez Brdę. Przejawy tej pilnował gród otoczony solidnym wałem drewniano-ziemnym. Osada ta, która dała początek Bydgoszczy, znajdowała się w miejscu dzisiejszego hotelu oraz zielonego skweru. Na obszarze dawnego grodziska, po lokacji miasta, król Kazimierz Wielki kazał wznieść znacznych rozmiarów zamek. W murach bydgoskiego zamku, miejsca zaciętych walk w wielkiej wojnie z zakonem krzyżackim (1409–1410), przebywali niemal wszyscy królowie Polski. Bydgoska warownia została niemal doszczętnie zniszczona w trakcie potopu szwedzkiego. Makiety pokazującą wygląd zamku można zobaczyć na skrzyżowaniu ulic Grodzkiej i Przy Zamczysku, w sąsiedztwie siedziby mBanku.

8

Ulica Długa / Jana Kazimierza

Ulica Długa była nie tylko najdłuższą ulicą lokacyjnego miasta, także najważniejszą osią komunikacyjną dawnej Bydgoszczy. Na jej dwóch końcach znajdowały się bramy miejskie - Poznańska na zachodzie i Kujawska na wschodzie (znajdowała się u zbiegu ulicy Długiej i Podwale). Brama Kujawska posiadała mury przedbramie, a w późniejszym czasie została otoczona nowożytnymi fortyfikacjami. Przy ulicy Długiej mieszkali kupcy, rzemieślnicy, a także przedstawiciele szlachty. W tym miejscu warto odwiedzić Wojewódzką i Miejską Bibliotekę Publiczną im. dr. Witolda Bełzy, w której przechowywana jest Bibliotheca Bernardina. Jest to wyjątkowy zbiór księgozbiórów zebranych w okresie staropolskim w Bydgoszczy przez zakon bernardynów.

11

Spichlerze przy ulicy Grodzkiej 9-11

Trzy charakterystyczne budowle (koniec XVIII w.) w bezpośrednim sąsiedztwie Mostu Staromiejskiego, to jeden z najważniejszych symboli miasta. W okresie staropolskim oba brzegi Brdy w okolicy mostu zabudowane były spichlerzami, magazynami zboża, a także innych towarów transportowanych rzeką. W XVI w. port rzeczny w grodzie nad Brdą należał do najruchliwszych w całej I Rzeczypospolitej. Bydgoszcz z kolei, w owym czasie, należała do największych ośrodków handlu zbożem w państwie. To w tym miejscu biło gospodarcze serce miasta, z tego miejsca wysyłano statki pełne zboża, dobrej jakości piwa (z którego Bydgoszcz znana była jeszcze przed lokacją), wyrobów garncarskich, drewna oraz soli. Makiety przedstawiającą Bydgoszcz w dobie staropolskiej można zobaczyć na placu przed spichlerzami.

12

Klasztor Karmelitów (obecny plac Teatralny)

Karmelici przybyli do grodu nad Brdą w końcu XIV w., prawdopodobnie dzięki staraniom królowej Jadwigi. Zabudowania klasztorne wraz z Kościołem pw. Najświętszej Marii Panny zajmowały rozległy teren na północnym brzegu Brdy, w bezpośrednim sąsiedztwie miejskiej Bramy Gdańskiej. Karmelici mogli prowadzić działalność duszpasterską, także pedagogiczną i naukową dzięki licznym przywilejom, m.in. otrzymywali część opłat z cła wodnego, posiadali też prawo połowu ryb z Brdy. Zabudowania klasztorne, wraz z charakterystyczną XVI-wieczną dzwonnica, zostały rozebrane przez władze pruskie po sekularyzacji zakonu w XIX w. W pobliżu skrzyżowania obecnych ulic Focha i Mostowej czarna kostka bazaltowa zaznacza miejsce, w którym znajdowało się prezbiterium kościoła karmelickiego. Warto dodać, że tuż obok przebiegał wybrukowany trakt wiodący od Bramy Gdańskiej w kierunku miasta.

13

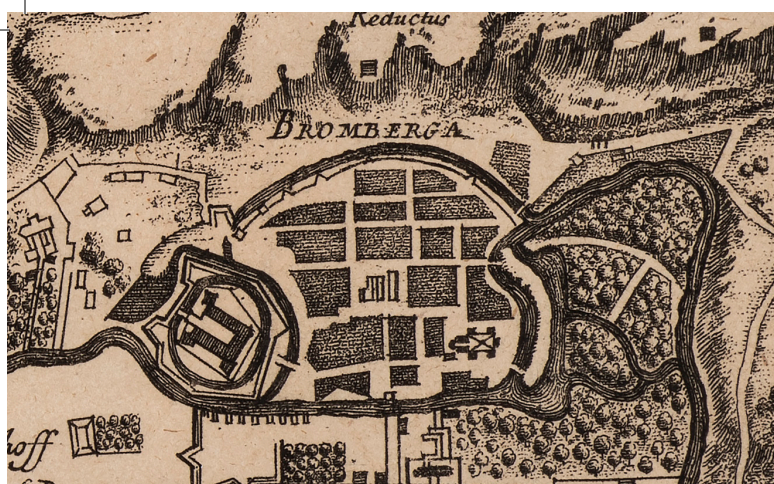
Kościół Klarysek pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny

Trzeci z najstarszych bydgoskich kościołów został ukończony w XVII w., jednak jego historia sięga XV w. Wtedy to wzniesiono początkowo drewniany, później mury, Kościół pw. św. Ducha wraz ze „szpitalem” (przysiężniem) dla chorych. Kościół ten był właściwie kaplicą szpitalną zlokalizowaną poza murami miasta*. W XVI w. i pierwszej połowie XVII w., tj. złotym wieku Bydgoszczy, powstała świątynia jaką znamy dziś. Rozbudowa kościoła wiązała się z przybyciem do grodu nad Brdą sióstr Klarysek w 1615 r. Warto dodać, że w budynku Muzeum Okręgowego im. Leona Wyczółkowskiego w Bydgoszczy (przy ul. Gdańskiej 4), który do 1836 r. był częścią kompleksu klasztoru klarysek, w 2018 r. odkryto niezwykle cenne ścienne malowidła z początku XVII w., m.in. przedstawiające Ostatnią Wieczerzę.

* Inne obiekty tego typu – dawne kościoły szpitalne, św. Krzyża i św. Stanisława nie zachowały się do naszych czasów.

Bydgoszcz
staropolska

1 Stary Rynek

Główny plac Bydgoszczy został wytyczony w 1346 r. w momencie lokacji miasta przez Kazimierza III Wielkiego. Na centrum przyszłego miasta wybrano niezamieszkałą równinę w bezpośrednim sąsiedztwie istniejącego grodu, który powstał prawdopodobnie w XI w., aby strzec przeprawy przez Brdę. W centralnej części placu wzniesiono budynek ratusza. Nie zachował się on do naszych czasów. Reprezentacyjny gotycki gmach, siedziba władz miasta, pochodzący z XVI w. (zaprojektowany przez mistrza Jana z Gdańska) został rozebrany w wieku XIX. Zachowały się jednak jego fundamenty, ukryte obecnie pod płytą rynku. Miejsce ich przebiegu, wraz z obrysem wieży ratuszowej, wskaza nam granitowe płyty nawierzchni rynku o ciemniejszym, czerwonym kolorze.

2 Ratusz

Budynek obecnego ratusza powstał w latach 1644-1653. Imponujący gmach został zbudowany w stylu barokowym z inicjatywy biskupa Kaspra Działyńskiego i kanclerza wielkiego koronnego, a zarazem starosty bydgoskiego Jerzego Ossolińskiego (z jego osobą wiąże się niezwykła historia o złotych podkowach!). Obiekt ten wzniesiony na potrzeby Kolegium Jezuickiego wraz z nieistniejącym Kościołem Jezuickim pw. św. Krzyża (1649 r.) stanowił bez wątpienia jeden z najokazalszych gmachów staropolskiej Bydgoszczy. Warto zauważyć, że elewacja frontowa ratusza znajduje się od strony ul. Jezuickiej. Patrząc na dawne kolegium od strony rynku, musimy pamiętać, że spoglądamy na tył obiektu, niegdyś schowanego za kościołem jezuickim, rozebrany przez Niemców w 1940 r.

Spacer po Bydgoszczy staropolskiej (1346-1772) to wędrowka po mieście, którego w ogromnej mierze już nie ma. Miasto, lokowane 19 kwietnia 1346r. przez wybitnego polskiego władcę z dynastii Piastów, Kazimierza Wielkiego, po początkowych trudnościach związanych z obecnością Krzyżaków w bezpośrednim sąsiedztwie, szybko stanie się ważnym ośrodkiem handlowym I Rzeczypospolitej.

W pierwszej połowie XVII w. Bydgoszcz osiągnęła swój szczytowy punkt rozwoju okresu staropolskiego, z liczbą mieszkańców sięgającą 5 tysięcy. Dynamiczny rozwój grodu nad Brdą w XV-XVII w. to czas, który można nazwać pierwszym złotym okresem w historii miasta. Zakończy się on upadkiem miasta w pierwszej połowie XVIII w. na skutek wojen ze Szwecją. Szósta z kolei wojna Rzeczypospolitej ze Szwecją, tzw. potop szwedzki z lat 1655-1660, zatrzyma rozwój Bydgoszczy. Prawdziwą katastrofą okaże się jednak III wojna północna (1700-1721). Nieustannie przemarsze obcych wojsk, kolejne okupacje, a także pożary, epidemie oraz klęski głodu przez nie wywołane spowodują, że gród nad Brdą przestanie się liczyć jako ważny ośrodek gospodarczy. Liczba mieszkańców spadnie dramatycznie poniżej 1000 osób. Z krajobrazu miasta zniknie wiele budowli, które były jego ozdobą, a jednocześnie stanowiły świadectwo znaczenia Bydgoszczy w okresie istnienia I Rzeczypospolitej.

Jedynie część zabytkowych obiektów doby staropolskiej przetrwała do naszych czasów. Obiekty te oraz miejsca, w których niegdyś wznosiły się ważne budowle (obecnie często schowane na uboczu) czekają na „odkrycie”. Pamięć i wiedza o nich przekazywana jest przez kolejne pokolenia bydgoszczan. Niniejsza broszura również ma temu służyć. Zapraszamy na spacer po staropolskiej Bydgoszczy.

3 Katedra pw. św. Marcina i Mikołaja

Katedra to najstarszy zachowany budynek w Bydgoszczy, zbudowany w latach 1425-1466. Pierwotnie drewniana, następnie murowana, wzniesiona w momencie lokacji miasta, w swoim obecnym kształcie została odbudowana po wielkim pożarze miasta w 1425 r. W chwili ukończenia bydgoska świątynia była imponującą budowlą ale już wcześniej wyraźnie zaznaczyła swoją obecność w historii Polski. W trakcie wojny trzynastoletniej (1454-1466) toczzonej przez Królestwo Polskie z państwem zakonu krzyżackiego, Bydgoszcz, a zapewne także wznoszona katedra, często gościła króla Kazimierza Jagiellończyka oraz ważnych królewskich dostojników. Późnogotycka świątynia, kryjąca w swoich wnętrzach niezwykle cenne zabytki, jest niewątpliwie najważniejszym zabytkiem doby staropolskiej w Bydgoszczy. Prawdziwą ozdobą katedry jest przepiękny obraz Matki Bożej Pięknej Miłości znajdujący się w ołtarzu głównym. Obraz ten, bezcenne dzieło nieznanego twórcy pochodzące najprawdopodobniej z XV w., zostało ufundowane przez starostę bydgoskiego Jana Kościeleckiego. W styczniu 2018 r., w trakcie badań archeologicznych w katedrze, odkryto skarb składający się z ponad 700 artefaktów, w tym niemal 500 monet wśród których dominują dukaty bite w Zjednoczonych Prowincjach Niderlandzkich. Skarb ten pochodzący z XVII w., eksponowany obecnie w Europejskim Centrum Pieniądza na Wyspie Młyńskiej, może świadczyć o silnej pozycji Bydgoszczy jako ośrodka handlowego w XVI/XVII w.

4 Wyspa Młyńska

Wyspa Młyńska to 6-hektarowa zielona oaza w samym sercu grodu nad Brdą, miejsce, w którym bydgoszczanie mogą odpocząć od zgiełku miasta. W czasach I Rzeczypospolitej część wschodnią dzisiejszej wyspy zajmowały budynki mennicy. Mennica bydgoska funkcjonowała w latach 1594-1688, choć przywilej bicia monety Bydgoszcz otrzymała już w dokumencie lokacyjnym z 1346 r. Pierwsza połowa XVII w. to okres świetności bydgoskiego zakładu, w pewnym momencie jedynej mennicy koronnej w rozległej wtedy Rzeczypospolitej. To tutaj (w 1621 r.) wybito jedną z największych (7 centymetrów średnicy!), a zarazem najcenniejszych i najdroższych obecnie monet świata. W 2018 r. słynna 100-dukátówka Zygmunta III Wazy z bydgoskiej mennicy została sprzedana na aukcji w Nowym Jorku za ponad 2 miliony dolarów. Warto wspomnieć, że w okresie upadku miasta po potopie szwedzkim, bydgoską mennicę dzierżawili bracia Tymfowie, którzy wybijali złotówki o zaniżonej wartości srebra – stąd wzięło się powiedzenie, że „dobry żart tymfa wart”.

5 Ulica Długa / Wełniany Rynek

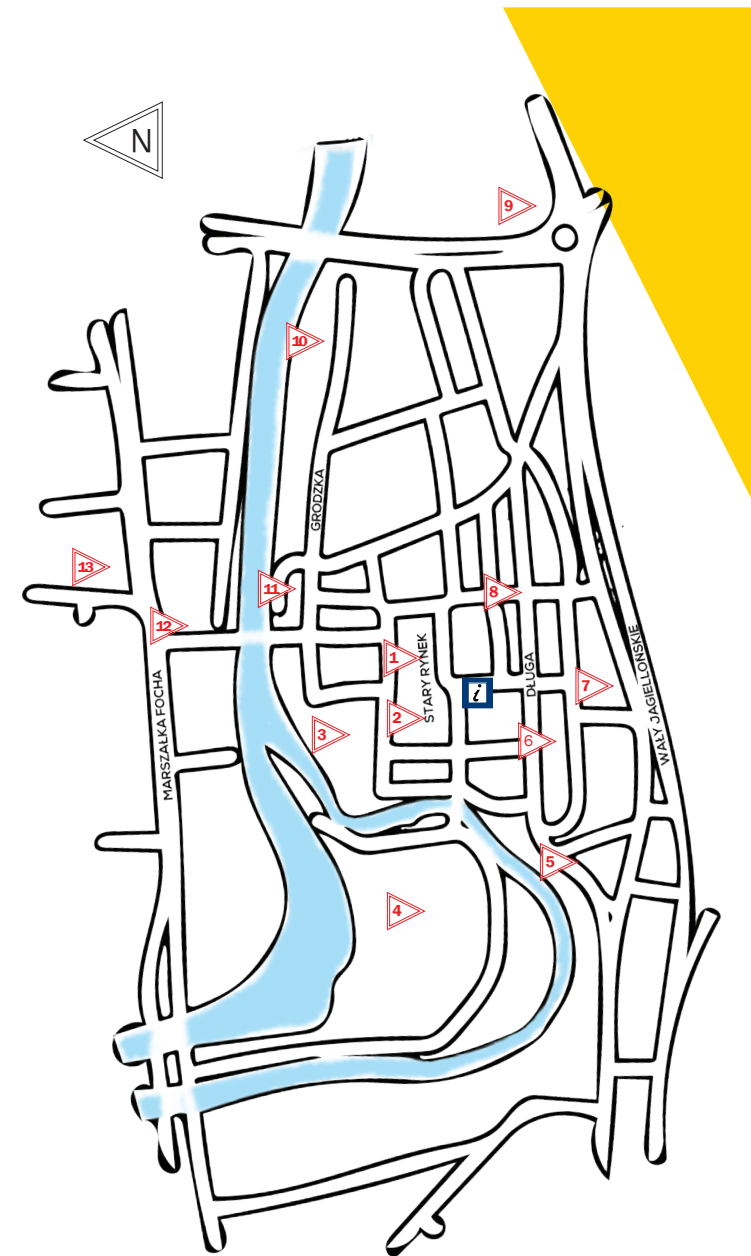
Na wysokości istniejących obecnie kamienic Długa 2 oraz Długa 5, w dobre staropolskiej, znajdowała się jedna z trzech bram do grodu nad Brdą. Brama Poznańska, od XV wieku w formie trykondygnacyjnej budowli, strzegła Bydgoszczy od południowego zachodu. W pomieszczeniach nad bramą znajdowało się prawdopodobnie mieszkanie kata. Tablica informacyjna dotycząca bramy znajduje się na budynku pod numerem 2.

* **Baszta 5.** Na podwórzu kamienicy przy ulicy Pod Blankami 4 można zobaczyć dobrze zachowany fragment średniowiecznych obwarowań miasta. W tym miejscu do naszych czasów przetrwał fragment murów wraz częścią jednej z baszt.

6 Zabudowania przy ul. Pod Blankami 17 / Długiej 22

Zabudowania rozciągające się pomiędzy dwoma ważnymi traktami lokacyjnego miasta są wyjątkowym obiektem Starego Miasta w Bydgoszczy. Obiekt od strony ul. Długiej, w którym znajdowała się miodosytnia i winiarnia, swoimi początkami sięga XVII w. Mury od strony ulicy Pod Blankami kryją niezwykle 6-metrowe, dwukondygnacyjne piwnice oraz interesujące arkadowe fundamenty. Najgłębsze piwnice dawnej Bydgoszczy, a także pojemne poddasze, mogły pomieścić imponujący zapas wszelakich trunków. Warto dodać, że, według miejskiej legendy, we frontowej kamienicy od strony ulicy Długiej w 1676 roku zatrzymać miał się król Jan III Sobieski, zmuszony do postoju w tych okolicach przez złą pogodę podczas rejsu Wisłą.

Opracowanie merytoryczne: **Dawid Urbanski**

Współpraca: **Antoni Kosowski**

Projekt i skład: **Bydgoskie Centrum Informacji**

Zdjęcia i ilustracje: Marcin Zaborowski, Filip Kowalkowski, Muzeum Okręgowe im. Leona Wyczółkowskiego w Bydgoszczy, Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. dr. W. Belzy w Bydgoszczy, Archiwum Fotograficzne Muzeum Narodowego w Krakowie, visitbydgoszcz.pl, Domena Publiczna

©Miasto Bydgoszcz | Bydgoskie Centrum Informacji | 2021 | www.visitbydgoszcz.pl